

לוח 1: תמורות בעולם המערבי ובעולם היהודי בעת המודרנית (המאה ה-18 – 19)

עיונים

בכתבי הציונות

אירועים מרכזיים

המהפכה התעשייתית
תהליך הדרגתי שהחל בסוף המאה ה-18 באנגליה ובמהלך המאה ה-19 התפשט למדינות נוספות. חוללה שינויים מהפכניים בכל תחומי החיים.

המאה ה-18 – 19
המהפכה האמריקאית
תהליך פוליטי שהתרחש בצפון אמריקה בין 1765 ל-1783, ובמהלכו פרשו 13 המושבות הבריטיות מהאימפריה הבריטית ויצרו מדינה עצמאית בעלת שיטת ממשל דמוקרטית – ארצות הברית.

1776

המהפכה הצרפתית
תקופת טלטלה וחילופי שלטון בהיסטוריה של צרפת בין 1789 ל-1799, שהתחוללו בה שינויים קיצוניים בסדרי החברה והממשל.

1789

הצהרת זכויות האדם והאזרח
מהמסמכים היסודיים של המהפכה הצרפתית, המגדיר את הזכויות של כל יחיד והזכויות הקולקטיביות של האומה. ההצהרה נתקבלה ב-1789, ע"י האספה המכוננת הלאומית, כצעד ראשון לכתיבת חוקה.

1789

אמנציפציה ליהודים (המאה ה-19)
תהליך השוואת זכויותיהם של היהודים לבני החברה הסובבת באירופה, נמשך כמאה שנה. התממשה לראשונה בצרפת והייתה חלק מהגל הליברלי והדמוקרטי שהשפיע על העידן המודרני ברוח רעיונות הנאורות והשוויון בין כל בני האדם. היחס ליהודים בחברה מסוימת שיקף את מידת נכונותה של אותה חברה לאמץ רעיונות אלה.

1789 **המהפכה הצרפתית** ← **הצהרת זכויות האדם והאזרח** ← **אמנציפציה** ← **המאה ה-19**

מודרניזציה וחילון של היהודים

<p>התמערבות במרכז ומערב אירופה</p> <p>מ. מנדלסון "אנו גרמנים בני דת משה..."</p>	<p>רוסיפיקציה במזרח אירופה</p> <p>י"ל גורדון "ה'יה אדם כצאתך ויהודי כאלהך..."</p>
--	---

מגורים | חינוך | תעסוקה
(עיר) (השכלה) (מקצועות חופשיים, משרות ציבוריות וצבא)

המאה ה-18 – 19

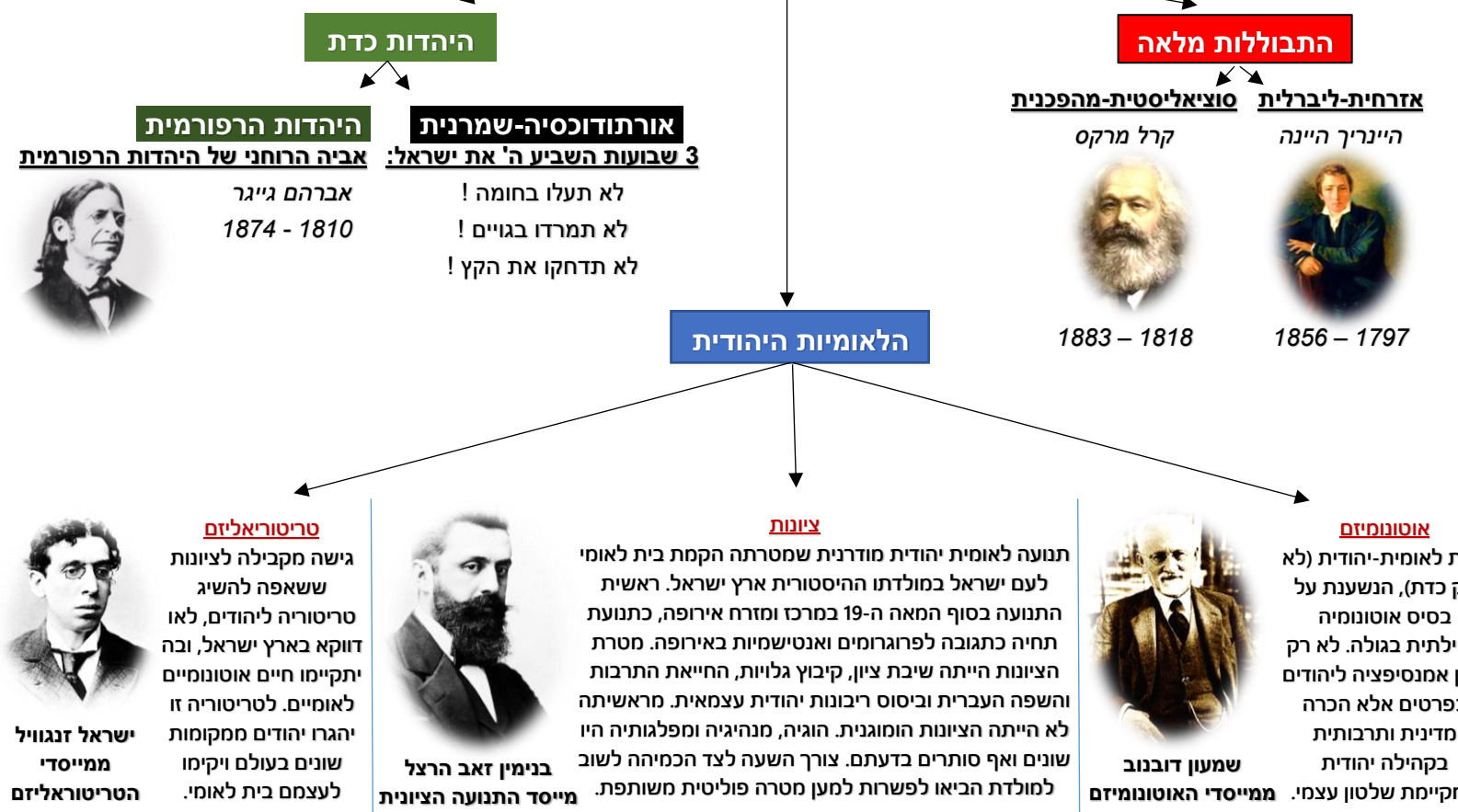
הזכות הטבעית | **שיוויון | חירות | אחווה**

מתוך מגילת העצמאות של ישראל (1948):
"זוהי זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית... ישראל תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום..."

3 זרמים ביהדות

לוח 2: זרמים ואירועים מרכזיים בתולדות הרעיון הציוני עד נפילת תל-חי

ציר אירועים מרכזיים

1840 – עליית דמשק: עליית דם שהופצה בדמשק שבסוריה, כשנזיר צרפתי ומשרתו המוסלמי נעלמו, והשלטונות האשימו את היהודים בהריגתם לצורכי פולחן. העלייה הופסקה הודות להתערבותם של אישי ציבור יהודיים ומדינאים מהמערב.

1848 – אכיז העמים: כינוי למאבק לחירות שגילוייו שורת מהפכות בכמה ממדינות אירופה בשנים 1848-1849. המהפכות הונהגו על ידי מהפכנים ליברלים נגד השמרנות שאיפיינה את התקופה שלאחר ימי נפוליאון.

1860 – היציאה מהחומות: כינוי לתהליך שבמסגרתו הוקמו בירושלים שכונות מחוץ לחומות העיר העתיקה כגון: משכנות שאננים (1860), מחנה ישראל (1867), נחלת שבעה (1869), מאה שערים (1874) ועוד.

1881 – 'סופות בנגב': כינוי שהעניקו סופרים עבריים לפרעות שפרצו ב-1881 בקהילות היהודיות בדרום רוסיה, באוקראינה ובאזורים אחרים ברוסיה, ופגעו קשה בקהילות היהודיות שם. הפרעות דחפו את היהודים לצאת מרוסיה. מרבית היהודים היגרו לארצות שונות ומיעוטם לישראל.

1882 – העלייה הראשונה: השנים 1881-1904, שבה עלו לארץ ישראל כ-25 אלף יהודים, בעיקר מרוסיה ומרומניה. גם לפני עלייה זו עלו יהודים לארץ ישראל, אבל עלייה זאת נקראת "עלייה ראשונה" כי לראשונה הגיעו עולים ממניעים לאומיים.

1882 – ביל"ו: בית יעקב לכו ונלכה, האגודה נוסדה ע"י צעירים במטרה להגשים את הרעיון הציוני של התיישבות ועבודה בארץ ישראל.

1884 – ייסוד תנועת 'חיבת ציון': תנועה שאיגדה אגודות לאומיות יהודיות שונות שהוקמו ברוסיה, ולאחר מכן גם באזורים נוספים באירופה, מתוך כמיהה לשוב לציון, לארץ ישראל.

1894 – פרשת דרייפוס: דרייפוס היה קצין יהודי במטכ"ל הצבא הצרפתי, אשר הואשם במסירת סודות צבאיים לגרמניה. דרייפוס הועמד למשפט בבית דיו צבאי ב-1894 בעוון ריגול ובגידה במולדת.

1897 – הקונגרס הציוני הראשון: הקונגרס הציוני העולמי הוא כינוס פומבי של נציגי היהודים הציוניים ממדינות שונות, המוסד העליון מבחינת חקיקה וקבלת ההחלטות של ההסתדרות הציונית העולמית, מעין "בית מחוקקים" יהודי כלל-עולמי. מטרתו הייתה לקדם את הגשמתו של הרעיון הציוני.

1903 – פרעות קייב: פרעות ביהודי העיר קייב שבאימפריה הצארית, במהלך הפוגרום נרצחו כ-50 יהודים ונפצעו מאות.

1903 – משבר אוגנדה: הרצל הציג את ההצעה הבריטית לריבונות יהודית באוגנדה, בפני הקונגרס הציוני ה-6 שהתכנס בבאבל ב-1903. הצעה זו גרמה למחלוקת עמוקה בין צירי הקונגרס והציבה את שאלת חשיבותה של א"י בהגשמת הציונות.

1904 – מות הרצל ותחילת העלייה ה-2: הרצל נפטר צעיר. עם מותו נותרה התנועה הציונית ללא מנהיג וללא הישג הצ'רטר ששאף אליו. בעקבות כך מתחילים לעלות ארצה בשנים 1904-1914 מרוסיה למעלה מ-35,000 עולים. היו אלה חלוצי העלייה השנייה. איש לא שיגר אותם לא"י ומאחוריהם לא עמד כל ארגון, אולם הם חוללו את המפנה המכריע במפעל התחייה הלאומית.

1909 – הקמת יישובים: כ-1909 נוסד הגרעין המקיים של הקיבוץ הראשון בא"י – דגניה. במקביל מוקמת העיר העברית הראשונה תל אביב. העתידה להיות מרכז חיי התרבות של ישראל המודרנית.

1909 – הקמת 'השומר': ארגון הגנה ביישוב היהודי בא"י שהוקם ע"י אנשי העלייה ה-2, ומטרתו הייתה 'כיבוש השמירה' וכיבוש העבודה'.

1914 – 1918 – מלחמת העולם ה-1 והגדודים העבריים: גדודי חיילים יהודים מגויסים במסגרת הצבא הבריטי במלחמה ע"י-1 וחלקם השתתפו במלחמה בעות'מאנים וכיבוש ארץ ישראל. יוזמי הגדודים, זאב ז'בוטינסקי ויוסף טרומפלדור.

פרעות תר"פ ונפילת תל-חי: הקרב על הגנת תל-חי בהם נפלו טרומפלדור וחבריו, הפך לסמל גבורה ומופת בהגנת המולדת.

תקופה ראשונה: מבשרי הציונות (1840 – 1881)

הוגי הדעות שיצרו את עולם הרעיונות והמונחים של ההגות הציונית ממחצית המאה ה-19, כתפיסות עולם ותוכניות להקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל.

מבשרים חילוניים

מבשרים דתיים

פרץ סמולנסקין
(1840 – 1885)
'עם עולם' (1872)

משה הס
(1812 – 1875)
'רומי וירושלים' (1862)

הרב צבי הירש קלישר
(1875 – 1874)
'דרישת ציון' (1862)

הרב יהודה אלקלעי
(1878 – 1798)
'מנחת יהודה' (1840)

תקופה שנייה: זרמי היסוד (1882 – 1904)

לאחר הפוגרומים הקשים ביהודי מזרח-אירופה ('הסופות בנגב'), החלו להופיע בהדרגה הוגי דעות שייסדו ברעיונותיהם את זרמי היסוד, שהיוו הבסיס לזרמים העתידיים להופיע: מעשיות (עלייה לא"י), רוחניות (תרבות יהודית מודרנית), ומדיניות (יהודית-לאומית)

מדינית

רוחנית-תרבותית

מעשית

מקס נורדאו
(1849 – 1923)
'יהדות השרירים' (1898)

ב"ז הרצל
(1860 – 1904)
'מדינת היהודים' (1896)

נ"ח ביאליק
(1873 – 1934)
'בעיר ההרגה' (1903)

אחד העם
(1856 – 1927)
'לא זה הדרך' (1889)

מ"ל ליליינבלום
(1843 – 1910)
'על תחיית ישראל' (1884)

י"ל פינסקר
(1821 – 1891)
'אוטונומיציפציה' (1882)
'על תחיית ישראל' (1884)

תקופה שלישית: זרמי השילוב (1904 – 1926)

לאחר הופעת זרמי היסוד, שהתבטאו בעלייה הראשונה, התיישבות בא"י ותנועת ביל"ו (מעשית); הספרות העברית החדשה וייסוד כתבי עת חדשים (רוחנית); וייסוד התנועה הציונית והקונגרס הציוני (מדינית), עלתה התובנה שיש לשלב בין 3 זרמי הייסוד מתוך תפישה כי כולם חלק שלם של הרעיון הלאומי-יהודי.

(עלייה והתיישבות | תרבות יהודית מודרנית | פוליטיקה וייצוג מדיני)

רביזיוניסטית-ליברלית

סוציאליסטית-חלוצית

דתית

אברהם 'איר' שטרן
(1880 – 1940)
'חיילים אלמונים' (1932)

זאב ז'בוטינסקי
(1880 – 1940)
'הציונות הרביזיוניסטית' (1926)

ברל כצלסון
(1887 – 1944)
'לתנועת החלוץ' (1917)

א"ד גורדון
(1856 – 1922)
'לביור רעיונו מייסודו' (1920)

נחמן סירקין
(1868 – 1924)
'שאלת היהודים ומדינת היהודים הסוציאליסטית' (1898)

הראי"ה קוק
(1865 – 1935)
'אורות' (1920)

הרב ריינס
(1839 – 1915)
'אור חדש על ציון ותנועת 'המזרח' (1902)